

Arne Nilsson ”i Korstan” och hans familj – hjältar från Gunnarskog som under andra världskriget hjälpte norska motståndsrörelsen

Text: Lars-Olof Gävert

Lars-Olof Gävert

Deres ref.: Vår ref.: Dato:
2023/1438-2/FD V 2/KEH 14.08.2023

Arne Nilsson Allstakan, Sverige som hjålte kurirer under krigen

Forsvarsdepartementet (FD) viser til henvendelse av 25. juli 2023 om svensk hjelp til nordmenn under andre verdenskrig.

Sverige spilte en viktig rolle i den norske motstandskampen under krigen. Sverige var oppholdssted for mange norske flyktninger. Ved okkupasjonens slutt befant det seg om lag 43 000 nordmenn i Sverige, mange av dem hadde fått hjelp av svenske kurerer og grenseboere under flukten. Svenske statsborgere deltok også aktivt i den militære og sivile motstanden mot okkupanten. Den norske militære organisasjonen som gikk under betegnelsen Politroppene, ble bygget opp og trent i Sverige, dels med svenske instruktører. Mer om dette kan leses f.eks. i boken av Stig Ekman og Ole Kristian Grimnes (red.), *Broderfolk i ufredstid: Norsk-svenske forbindelser under andre verdenskrig*.

En rekke svenske statsborgere ble dekorert av den norske regjeringen for sin innsats for Norges sak. Arne Nilsson ble tildelt Haakon VII's Frihetsmedalje 13. september 1946 for bistand til norske flyktninger. Han er oppført som sjåfør. FD kjenner ikke ytterligere detaljer om denne tildelingen. Arkiverket kan ha opplysninger om saken.

Chaufføren Arne Nilsson, bild Forsvarets historiska filmarkiv

”Det fødtes i oss en visshet: Frihet og liv er ett” – Nordahl Grieg den 17. maj 1940

Sverige var ”neutralt” under Andra världskriget. Sverige visade därför inga ställningstaganden eller sympatier, utåt - vare sig politiskt, militärt eller i radio och tidningar. Under den tyska ockupationen bildades olika motståndsrörelser i Norge. Flera av dessa använde Sverige som bas för sina kontakter med det allierade England. I Stockholm fanns den brittiska legationen på Strandvägen. MI 6 och SOE (Special Operations Executive) fanns på annan plats. Det fanns även svenskar som började hjälpa motståndsrörelsen från vårt ockuperade grannland. Arne Nilsson från Allstakan var en av dessa. En omfattande kurirtrafik mellan Norge och Sverige kom i gång tidigt. Kurirtrafiken såg till att information, vapen, utrustning och förnödenheter kom fram till motståndsmännen.

Alltid glade Arne ”i Korstan”. Han som körde oss barn på Järvenskolan eller Tväruds skola; i skolbussen, till badhuset och när vi blev lite större – i ungdomsåren – till Parkhallen i Arvika. Eller till Tvällens festplats. Listan över de gånger vi åkte med Arne kan göras oändligt lång. Fast det är omkring 35 år sedan, minns jag tydligt ljudet när Arne frikopplade och la ur växeln på bussen i backen ner mot Rackstad när vi närmade oss Arvika och badhuset som barn. Bussresorna till Arvika folketspark var en höjdpunkt. Att alla kom med hem igen känns idag helt osannolikt – men Arne kunde man lita på. Arne lämnade ingen. Vad många inte visste – eller pratade om – var att vi åkte med en riktig hjälte.

Arvika blev en viktig knutpunkt för norska motståndsrörelsen på den svenska sidan under kriget. I boken om Allan Mann framkommer att Allan i oktober 1941, träffar de lokala motståndsmännen Helmer Sveder, klädhandlare, bankdirektören Östen Nilsson och taxichauffören Arne Nilsson. Motståndscentralen är lokaliserad till Sveders herrekipering på Kyrkogatan i Arvika som startade verksamheten några år tidigare. Alla dessa tre kommer efter kriget få utmärkelser av norska staten för sina insatser – men det hade de ingen aning om 1941. De bara gjorde det som krävdes för att hjälpa broderfolket och sina vänner i Norge. Ingen enkel uppgift, nazister och tysksympatisörer fanns överallt. Även i Arvika.

Arne var bara 20 år 1941. Arnes uppdrag blev framför allt att svara för transport av kurirer och paket mellan Arvika och gränsen. Motståndsmännen Max Manus, Bjarne Holth-Larsen, Allan Mann och Gunnar Sønsteby med kodnamn: ”Nr 24 eller Kjakan” med flera åkte med Arne. Oftast användes kurirrutten som passerade över Håkerudtomta som ligger i Austmarka, ett stenkast från gränsen till Sverige. Håkerudtomta, med värdfolket Emil och Alma Skoglund (Alma var från Bogen) blev ett nav på den mycket viktiga postvägen mellan Oslo och Stockholm som kallades ”Stockholmsruta”. En kurirrutt under ledning av Gunnar Sønsteby och var central för SOE. Sønsteby är den norska medborgare som blivit mest prisad för sina insatser under kriget. Bland annat har han som enda person hittills mottagit krigskorset med tre svärd, den högsta utmärkelse som delas ut i Norge. Sønsteby har dessutom mottagit Presidential Medal of Freedom, den högsta civila utmärkelsen i USA, som en av mycket få utlänningar.

”For meg betydde det alt. Jeg var avhengig av kontakt med Stockholm i Oslo, og vi var helt avhengig av en sikker rute. Den fant vi over her”, sa Gunnar Sønsteby om den här kurirrutten i en intervju med NRK 2004.

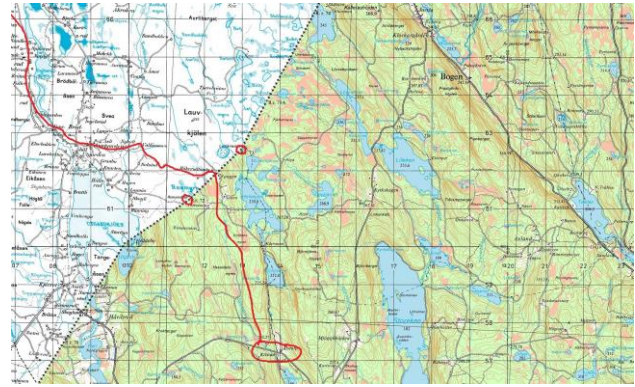
Håkerudtomta som ett center i det illegala arbetet fortsatte ända tills frigöringen. Kurirer, sabotörer, och flyktingar blev väl omhändertagna med stor omtänksamhet. Alma ordnade med mat och husrum, medan de helt ovetande nazisterna och gränspoliserna patrullerade längs gränsen och i skogen runt gården. Om inte familjen Skoglund varit som de var, hade med stor sannolikhet många

hamnat i fiendens händer i det här området. Hoten kom från båda sidor om den svensk-norska gränsen. På svensk sida riskerade kuriren att bli tagen av tull, polis eller militär. Tyskvänliga medlöpare på båda sidor gränsen drog sig heller inte för att ange både norrmän och svenskar. Motståndsmännen hade falska pass, och det gällde att kunna svara för denna identitet, om de hamnade i förhör – såväl i Sverige som i Norge.

En som blev involverad i sträckningen av den här viktiga kurirrutten var Bjarne Holth-Larsen. Bjarne var född i Kongsvinger och var en duktig idrottsman, i bland annat orientering, friidrott och skytte. Bjarne var välkänd med området mellan Kongsvinger och den svenska gränsen, och var även känd med västra Värmland där han deltagit i orienteringstävlingar före kriget. Bjarne var en av de första i Norge som satte i gång med illegalt arbete efter ockupationen – när de öppna striderna mot nazisterna var avslutade – vilket gjorde att han måste rymma till Sverige. Bjarne blev sen med i den brittiska underrättelseorganisationen SOE och Norwegian Independent Company No 1 (kompani Linge).

Vid ett av tillfällena då Bjarne, i januari 1943, ska ta sig över över gränsen från Norge väntar han tills de svenska gränsvakterna kommer patrullerandes med skidor på den svenska sidan av gränsen. Snön faller lätt. Bjarne får ögonen på patrullen och ska ta sig över gränsen. Bjarne har fått underrättelseutbildning av SOE. Ingen får upptäcka att det kommer ett skidspår från Norge, därför bär han skidorna och sopar igen spåren efter sig med granris. När Bjarne tagit sig över gränsen tar han på sig skidorna och hoppar in i skidspåret efter de patrullerande svenska militärerna. Han följer skidspåret tills han kommer till en timmerkörväg, vilken han sedan följer söderut.

Ungefär vid Älvtorp, norr om Bortan kommer Bjarne fram till en grusväg. Bjarne har avtalat ett möte med Arne som kommer körandes från Allstakan. Då Arne dyker upp hoppar Bjarne åt sidan och säger till Arne att köra vidare, för Bjarne misstänker att han fått en militärpatrull efter sig. Arne kör vidare mot vägkorsningen i Häljeboda och mycket riktigt, där möter han patrullen. Arne stoppar och växlar några ord med patrullen som frågar om Arne har sett någon. Arne har inte sett en levande själ. Arne vänder tillbaka och kör lite vid sidan av sina egna spår för att täcka över eventuella spår efter Bjarne's skidor. Snart når han Bjarne igen och plockar upp honom, och de åker hem till Arne i Allstakan där han får mat, vila och ombyte hos ”mor Nilsson” som motståndsmännen kallar Arnes mamma. Bjarne får på sig andra kläder och de fortsätter till Arvika och där tar han tåget vidare till Stockholm. Dagen efter blir Arne inkallad till förhör hos landsfiskalen. Där blir han tillfrågad om han har sett en person på skidor. Arne har inte sett någon – men han förstår vem de är ute efter.

Gränsen, Norge – Sverige vid Håkerudtomta, Austmarka.

Ett skäl till att gränsövergången vid Håkerudtomta aldrig avslöjades var att det var en ren kurirrutt – det vill säga att den inte regelbundet användes av flyktingar. Det var av stor betydelse att så få som möjligt kände till ruttan. När freden kom hade många kurirer/agenter och medhjälpare passerat gränsen mellan Sverige och Norge med vapen, utrustning, paket och andra försändelser till och från London och Exilregeringen. Arne Nilsson var en hedersman och viktig person för denna verksamhet. Vår busschaufför var en hjälte som gav stöd till våra grannar när det behövdes som mest. När det brann i hela Norge. Arnes mamma, Ester Nilsson hjälpte motståndsmän under hela kriget med bland annat mat och husrum. Där fick de bo så ofta de behövde. I hemmet i Allstakan hade kurirerna till och med ett eget rum till att förvara sina saker. Det var perfekt då bostaden låg bra till i förhållande till norska gränsen. Även Arnes syster Aina var redan från början engagerad i motståndsarbetet. Alla som på olika sätt, efter var och ens förmåga, hjälpte våra grannar i Norge under kriget gjorde beundransvärda insatser. Låt oss aldrig glömma dessa hjältar!

Arne tilldelades Kung Haakon VII:s Frihetsmedalj den 13 september 1946 för sina insatser för Norge under kriget; *”for store fortjenester av Norges sak under krigen”*.

Frihet inte är instiftad i lag eller fungerar på ett sådant sätt att den inte kan gå förlorad. Tvärtom. En angripare kan ta friheten ifrån oss med vapenmakt och den kan glida oss ur våra händer, utan att vi märker det – om vi tappar förnuftet. Vi måste förstå vad frihet är. Vi måste använda den, vi måste kämpa för den och tjäna den. Då kommer friheten att stanna kvar!

Kriget för Norges del slutade den 8 maj 1945, men för många som var med slutade aldrig kriget. Mardrömmarna av minnena från kriget levde kvar livet ut.

Referenser

Böcker

Johansson, Anders. De glömda agenterna: Norsk-svenska vapenbröder mot Nazi-Tyskland. Utgiven: 2014-01-13.

Richardsson, Gunnar. Beundran och fruktan Sverige inför Tyskland 1940-1942. Utgiven 1996.

Haganæs, Jul. Kurér for frihet. Historien om Bjarne Holth-Larsen. Utgiven 1986.

Thynander, Thomas. Allan Mann : svensken som stred mot Hitler och Stalin. Utgiven: 2023.

Personliga källor

Lidberg, Sven – berättelser om Värmland under andra världskriget, berättat åren 1986–1994.

Skoglund, Kenneth – berättelser om Håkerudtomta och dess betydelse för kurirverksamheten 1940–1945, berättat 2023.

Gävert, Märtha – berättelser om krigsåren och nazister i Eda och Arvika kommun, berättat 1995–2005.

Övrigt

Thorstensson, Anna. Sista länken till Sverige under kriget – Motståndsmän i den norska motståndsrörelsen 1942–1945. 2014.

Gävert, Lars-Olof. Arne ”i Korstan” Nilsson och hans mor – okända krigshjältar från Gunnarskog som under andra världskriget hjälpte norska motståndsmännen. Augusti 04, 2023.